

Müşir Hüseyin Kıdwai

Osmanlı'nın Son Dostları

Haz.: Ahmet Zeki İzgöer

Nehir Yayınları, İstanbul 2004, xxxii+391 s.

Hatıra türü kitaplar, tarihî olayların aydınlatılmasının önemli kaynaklarından birisidir. Özellikle yakın tarihimize baktığımızda yerli-yabancı birçok önemli şahsiyetin, hatıralarını kaleme aldıklarını görürüz. Bu tür eserlerde sadece kişilerin kendileriyle ilgili anı, düşünce ve görüşleri değil, bununla birlikte dünyanın içinde bulunduğu durum, toplum ve devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini, insanların tavır ve davranışlarını, kültür, medeniyet, estetik, sosyal ve ekonomik şartların getirdiklerini, kısacası hayatın bütününe görebilmek mümkündür. Bu çerçevede Nehir Yayınları'nın, Hatıralarla Yakın Tarih dizisi için başlattığı yeni hamlenin ilk kitabı *Osmanlı'nın Son Dostları* adını taşıyor.

Hint Müslüman liderlerinin önde gelenlerinden biri olan Şeyh Müşir Hüseyin Kıdwai'nin (1878-1937) Osmanlıca'daki eserleri külliyat hâlinde nihayet yayınlanmış bulunuyor. XIX. yüzyılın ilk çeyreğindeki kültürel, si-

yasî ve diplomatik çalışmalarıyla Osmanlı Devleti ve geleceği hakkında önemli kitap ve makaleler yazıp özellikle Avrupa'da ve İslâm ülke ve toplulukları arasında önemli seyahatlerde bulunan Kıdwai, başta İngiltere olmak üzere Avrupa diplomatik çevrelerinde Osmanlılar lehine görüş ve düşünceler serd eden ve bir Türk olmadığı hâlde Osmanlı idaresini Batılılara karşı başarıyla savunan önemli bir şahsiyettir. Ülkesinin coğrafi konumu ve mensup olduğu milliyeti bakımından bizden uzak olmakla birlikte, taşıdığı inanç ve değerler itibarıyla bizden biri olan Kıdwai'nin görüş ve düşünceleri, genel anlamda Hindistan Müslümanlarının Osmanlı lehindeki duyarlılıklarının âdetâ bir özeti gibidir.

İstanbul'a 1906 ve 1910 yıllarında iki kez gelen yazar, dönemin devlet adamı ve aydınlarının yabancıları olmadıkları bir şahsiyettir. Osmanlı hayranı olan bu önemli zatın hayatı, mücadelesi, eserleri ve dünya görüşü başlı ba-

şına bir araştırma konusudur. Sözkonusu kitabın yayını bu alandaki ilk adım olarak görmek yanlış olmaz.

Osmanlı'nın Son Dostları adıyla kitaplaştırılan Kıdwai'nin eserlerinde genel olarak Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve özellikle de yakın tarihimiz için önemli bilgi ve ipuçları verilmektedir. Ermeni meselesi, Paris Sulh Konferansı (1919), hilâfet, İslâm dünyası ile ilgili gelişmeler, Filistin sorunu, Hint Müslümanlarının yardımları, Hıristiyanlık ve Cemiyet-i Akvâm, sosyalizm ve demokrasi, kadın ve o dönemin genel-geçer konu başlıkları kitabın önemli bölümlerinden sadece birkaçıdır.

Kitabı yayına hazırlayan Dr. Ahmet Zeki İzgöer'in belgelere dayalı "Önsöz"ü (32 s.) esere ayrı bir kıymet kazandırmıştır. Ayrıca yazar hakkında sınırlı sayıda arşiv belgelerine yer verilmesi ve ayrıntılı bir indeksin hazırlanması da kitabın zenginliğini artıran önemli faktörler arasında sayılabilir.

Hindistanlı Dostlarımız

Tarihin derinliklerinde aynı ağacın kökü, gövdesi, dalları ve yaprakları olduğu kaçınılmaz bir gerçek olan Hint Müslüman halkı (bugünkü manasıyla Pakistan'ın temsil ettiği topluluk) ile Türkler arasındaki dostâne ilişkiler uzun bir geçmişe dayanmaktadır.

Bilindiği üzere XIX. yüzyıl, Batı yayılcılığının zirveye çıktığı

bir dönemdir. Dünya üzerinde sömürgecilik faaliyetlerini artıran Avrupalı devletler, hedef ülkeleri, düzenledikleri askerî operasyonlarla işgal etmektedirler. Özellikle imparatorlukları derinden sarsacak olan bu teşebbüsler, Osmanlı Devleti'ni de etkilemekte gecikmeyecektir. Nitekim Trablusgarp ve Bingazi, Afrika'da sömürgeciler kurmak isteyen İtalyanlarca 1911'de resmen işgal ve ilhak edilmiş, hemen ardından başlayan Balkan Savaşları'yla da Osmanlı'nın Batı'daki topraklarına el konmuştur. Bu gelişmeler, Hindistan'daki Müslüman toplum üzerinde şok tesiri meydana getirmiştir. Kamuoyu, gelişmeleri merak, endişe ve kaygı ile izlemiştir.

Yardımlar

Kısa süren bu izleyişler, fazla uzun sürmemiştir. Trablusgarp'ın işgali ve Balkan Savaşları'nın başlaması sebebiyle savaşlarda zarar görenler ile muhâcirlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere atılan adımlardan ilki ve en önemlisi Hilâl-i Ahmer cemiyetlerinin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. İlk kurulan heyet, Kalküta'da Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne Yardım Komitesi olmuştur. Komite bu amaçla Mayıs 1912'de Trablusgarp'a Dr. Ahmed Ensarî başkanlığında 24 kişiden meydana gelen tıbbî bir heyet ve sağlık malzemeleri göndermiştir. Hint Hilâl-i Ahmer Heyeti gösterdiği fedakârlık ve başarılı çalışmalarla

büyük takdirler uyandırmıştır. Heyet, sadece cephedeki başarılarla imza atmakla kalmamış, bununla beraber Hindistan'a gönderdikleri mektup ve yazılarında anlattıkları anı ve izlenimleriyle de Osmanlılar lehinde propaganda çalışmalarında bulunmuştur.

Hindistan'dan gelen yardımların toplanmasına Osmanlı büyükelçilikleri ve şehbenderlikleri yardımcı olmuşlardır. Ayrıca bu kanallar olmadan da İstanbul'a hamiyetli çevrelerden doğrudan yardımlarda bulunulmuştur. Bu konuda Hindistan basınının oynadığı rol azımsanmayacak düzeydedir. Yardım hususundaki duyarlılık yüksek öğrenim gençliğini de etkilemiştir. Üniversite talebeleri günlerce uykusuz geceler geçirmişler, et yemekten vazgeçerek yardım amacıyla biriktirdikleri paraları Osmanlı ülkesinin müdafaası için İstanbul'daki hükümete göndermişlerdir. Diğer taraftan kadınlar da, ayrıca paraları olmadığından yardıma katkıda bulunmak için mücevher ve altınlarını vermişlerdir. Hilâl-i Ahmer adına açılan yardım defterlerine büyük katılım sağlanmış ve toplanan meblağlar İstanbul'a gönderilmiştir (Bu konuda sadece Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Hâriciye Nezâreti'nin değişik fonları içinde dosyalar dolusu belgenin mevcut olduğunu hatırlatalım). Diğer taraftan Hindistan uleması da Osmanlı Devleti'nin, Müslümanların yeryüzündeki temsilcisi

ve Hilâfet'in merkezi olması sıfatıyla desteklenmesinin farz olduğuna ve bu gâyeyle zekâtın Osmanlılara gönderilebileceğine dair fetvalar vermişlerdir.

Milli Mücadele

Milli Mücadele'nin ilk dönemlerde üstünlük kazanarak başarılı olmasında Hindistan Müslümanlarının kurdukları Hilâfet akımının büyük ölçüde etkisi sözkonusudur. Bu akım, Milli Mücadele'ye en zor günlerinde maddî ve manevî yardımlarda bulunmaktan geri durmamıştır. Gerek Hindistan Müslüman halkı ve gerekse genelde dünya Müslüman toplumları, bütün umutlarını İslamiyet'in son bağımsız gücü olan Osmanlı Devleti'ne bağlamışlardır. O dönemde İslâm'ın mukaddes kurumu olan Halifelik, dünyanın dört bir yanında ve özellikle de Hindistan'da sömürge hayatı yaşayan Müslümanlar için bir ilham kaynağı olma özelliğini hâlâ sürdürmekte idi. Ağa Han, Seyyid Emir Ali, Abdülbârî, Yusuf Ali, Müşir Hüseyin Kıdwai ve İsfahanî gibi tanınmış Hint Müslüman liderleri Osmanlılar'ı, Müslüman olmalarından dolayı destekleyen isimlerin başında geliyorlardı. Bu arada Kıdwai'nin genel sekreterliğini yaptığı Hüdâdü'l-Kabe Cemiyeti'nin çalışma ve faaliyetleri de hissedilir derecede önemli olmuştur.

8 Temmuz 1921 tarihinde Kârâçî'de toplanan Hilâfet Konfe-

ransı, Mustafa Kemal Paşa ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin verdikleri mücadelenin yanında ve destekçisi olduklarını açıkça ilan etmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa da Hindistan Merkezî Hilâfet Komitesi'ne yazdığı bir mektupta Hindistanlı Müslümanlara yardımları sebebiyle Türkiye Müslümanlarının selamlarını iletmıştır.

Anadolu'da yürütülen mücadeleye sadece Hindistan'ın Müslüman toplumu değil, Hindular da destek vermiş, gelişmeleri büyük bir dikkat ve ilgi ile izlemişlerdir. Mesela, Sakarya Zaferi'nin haberi Hindistan'a ulaştığında bu, büyük bir sevinçle kutlanmıştır. Öyle ki, Hindistan halkı bu gelişmeleri kendi zaferleri gibi görmüşlerdir. Hindular bu zaferi, en büyük düşmanları olan sömürgeci güçlerin yani İngilizlerin büyük bir kaybı şeklinde değerlendirirken, Müslüman çevreler de bunu İslâm'ın büyük bir zaferi olarak nitelendirerek İslâm dünyasının çöküşünün sona ermesi yolunda bir dönüm noktası olarak kabul etmişler ve Mustafa Kemal Paşa'ya "İslâm'ın Kılıcı" unvanını vermişlerdir.

Ülkelerarası Köprüler

Müşir Hüseyin Kıdwai'nin ileri sürdüğü düşünce ve fikirlerin özelde kendisinin, genelde ise Hindistan Müslüman halkının genel görüş ve kanaatlerini yan-

sıttığı anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Hindistan Müslümanları, paylaştıkları ortak inanç ve kültür ekseninde Osmanlılara dönük olarak hep şu gerçeği dile getirmişlerdir: "Biz, aynı idealleri ve duyguları sizinle paylaşıyoruz. Biz de sizinle, sizin yanınızdayız, sizinle beraberiz, sizinle kardeşiz. Sizin sıkıntılarınız bizim sıkıntılarımız, sizin sevinçleriniz bizim sevinçlerimizdir." Deyim yerinde ise "Biz de Osmanlıyız" demişlerdir.

Uzak Doğu'dan, binlerce kilometre uzaktan gelen bu sesin Osmanlı ülkesinde bulunduğu yankı oldukça etkili olmuştur. Kıt kanaat yapılan maddî-manevî yardımlar, Batılı çevrelerde yürütülen diplomatik faaliyet ve temaslar, kurulan sayısız dernek ve cemiyet hep bu gâyeye hizmet etmiştir. "Aynı dinin, aynı inancın mensuplarıyız. Aramızdaki fark, sadece sınırlar ve birbirimize olan uzaklıktan başka bir şey değildir" anlayışındaki böyle bir paylaşımın, Osmanlı'nın savaş gibi olağanüstü şartların hüküm sürdüğü bir dönemde dile getirilmesi oldukça anlamlıdır.

Dolayısıyla Kıdwai ve onun temsil ettiği tüm Hindistanlı (bugün itibarıyla Pakistanlı) Müslümanlar arasındaki yakınlığı, açıkça gözler önüne seren bu gibi çalışmaların günümüz için de önemi büyüktür. Böylesine çok yönlü bir şahsiyetin hayatı ile eserlerinin tanınıp bilinmesi yolunda *Osman-*

l'nın Son Dostları'nın kültür hayatımızda önemli bir boşluğu dolduracağı inancındayız.

Kıdwai'nin bu eserinde Osmanlı'ya karşı derin bir sevgi, duyarlılık ve hayranlık görülmektedir. Batılı devletler nezdinde ve özellikle de İngiltere'ye karşı Avrupa merkezlerinde "Osmanlı tezi"ni savunan yazar, eserleri, konuşmaları, diplomatik faaliyet ve çalışmalarıyla okuyucuya yakın tarihimiz için kayda değer bilgi ve belgeler sunuyor. XIX. yüzyılın birçok önemli konu ve meselesine dair açıklayıcı bilgiler içeren eser, yakın tarih çalışmaları ile tanıdığımız Dr. Ahmet Zeki İzgöer'in akıcı bir üslup ve temiz bir çevirisi ile yayına hazırlanmış. Yakın tarihimiz üzerine eğilen herkesin bu önemli eserden istifade edeceğini umuyoruz. Geleceğe daha güvenle bakabilmenin yolu bu tür eserlerin gün yüzüne çıkmasına bağlıdır.

Dileğimiz, bu tür güzel yayınların artarak okuyucuyla buluşmasıdır. Son olarak, *Osmanlı'nın Son Dostları* ile, yakın tarihimizde bir sır perdesinin daha aralan-

dığını ısrarla belirtmemiz gerekiyor. Emeği geçenlere yürek dolusu teşekkürler.

Ek

Kıdwai'nin bir nutkundan:

"İttihâd-ı İslâm Cemiyeti, Hıristiyanlığa karşı Müslümanlar arasında bir beraberlik meydana getirmek veya Mısır üzerindeki İngiliz himâyesine muhalefette bulunulmak maksadıyla düzenlenmiş fanatikçe bir hareket değildir. Aksine, barışın korunması fikrine hizmet eder. Cemiyet, gerek bazı câhil Müslümanların ve gerekse ilim ve bilgiden yoksun bulunan Hıristiyanların aşırı fikir ve düşüncelerinin ortadan kaldırılması amacına hizmet eder. Cemiyet mensuplarının, Hıristiyan devletlerden herhangi birisince İslâm ülkelerinden bir karış yerin bile zaptedilmesine gönülleri râzı olmaz. Buna karşılık cemiyet mensupları egemenlikleri altında yaşadıkları devletlerin yönetimlerine de hiçbir şekilde muhalefet fikrinde değillerdir" (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.A. HUS., 508/71).